

GAZI HUSREV-BEGOVA BIBLIOTEKA: 480 GODINA POSTOJANJA, Osman Lavić et al., Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, 2017., 276 str.

U našem medijskom prostoru, printanom, elektronskom i javnom diskursu općenito, u kontekstu naučnih ili kulturnih ustanova često i olahko se licitira epitetima „najstariji“ premda „starost“ ponekad doseže tek jedno stoljeće, ili neku deceniju duže, znatno rjeđe jedno i po, a vrlo rijetko više. Ali se zato trajanje nateže, bez obzira na izostanak bilo kakvog dokumenta kojim se izričkom potvrđuje vrijeme, posebno način i čin osnivanja. Ali kada jedna institucija puni gotovo pola milenija bitisanja i kontinuiranog rada, sa očuvanim aktom o svome utemeljenju, onda je to jubilej vrijedan svake pažnje. Stoga se mora kazati da je Gazi Husrev-begova biblioteka, najstarija institucija ove vrste, čije se postojanje i rad, od osnivanja 8. januara 1537. godine do danas može pratiti bez oslanjanja na fikcije i fiktivne predodžbe i pretpostavke, po formuli „moralo je biti“ i „moralo je postojati“, jer se to po nekoj logici stvari podrazumijeva. Činjenica u ovom slučaju jeste, da se zna tačno vrijeme i način njenog osnivanja, da se znaju zbirke i knjige koje su postale dijelom fonda, od kojih je neke uvakufio sam osnivač, da se zna namjena knjiga koje su predstavljale fundamente današnjeg rudnika znanja i nauke. Vrlo važno je naglasiti karakter javnosti biblioteke, od njenog utemeljenja do danas. „Za iznos koji preostane i od spomenute gradnje neka se kupe knjige koje će se upotrebljavati u spomenutoj medresi, a kojima će se koristiti osobe koje žele da ih čitaju i lica koja hoće iz njih da prepisuju i tako stiču znanje“. Ova nakana i javni karakter u praksi potvrđen je samo tri decenije kasnije, kada je Bešir halifa, sin Timurov, iz Arapove mahale uvakufio svoje dvije knjige za ovu biblioteku, što je zasvjedočeno u sidžilu sarajevskog kadije iz sredine 16. stoljeća. Ta praksa nije prestala do danas. Ona je ustvari jedan od kontinuiteta biblioteke, koji je čini osobenom.

Početak ove, 2017. godine Gazi Husrev-begova biblioteka napunila je 480 godina kontinuiranog rada i postojanja. I to je, općenito u svjetskim razmjerama sasvim sigurno vrijeme koje zaslužuje pažnju, a u našim okolnostima kolosalno značajan jubilej.

Obrnuto proporcionalno značaju, jeste pozornost koju je, sa stanovišta valorizacije njenog povijesnog hoda i njenog povijesnog uspravljanja u minulim vremenima imala ova ustanova. Ako se može, a kritički se mora govoriti, onda je najveći dosadašnji nedostatak upravo čekanje da se pojavi jedna publikacija koja će biti ogleдалo Biblioteke kroz minula stoljeća. No, bez obzira na to, ovo je bio krajnji, s pravom se može reći i pravi trenutak, da jedno ovakvo monografsko izdanje ugleda svjetlo dana.

Premda prvi osvrti na Biblioteku sežu još u tridesete, četrdesete i pedesete godine prošlog stoljeća, oni su ipak bili preskromni da obuhvate četiri ili četiri i po stoljeća bivstvovanja i rada, te širenja i proširivanja djelokruga rada ove najznačajnije institucije koja baštini pokretno kulturno naslijeđe pisanog i arhivskog karaktera, ali i više od toga. Ako se ostale srodne ustanove poput muzeja odlikuju nekim drugim karakteristikama, te njihovo međusobno poređenje nije moguće, onda je Gazi Husrev-begova biblioteka, izvan svake sumnje, bez premca u pogledu rukopisnog i arhivskog blaga koje je stoljećima nastajalo, taložilo se i sačuvalo na našim prostorima u četiri stotine godina osmanske uprave. Upravo taj aspekt i značaj najčešće je privlačio pažnju naučnika i spisatelja, te su Biblioteci više prilazili sa tih pozicija negoli stvarnog historijskog presjeka i sagledavanja njene prošlosti u minulim vremenima. Stoga, ovaj hram i rudnik nauke nije mogao dobiti ljepši poklon za svoj 480. rođendan. Bez obzira što je prepoznatljiva kao biblioteka, što jeste njena primarna višestoljetna misija i namjena, ona je danas više od toga. Jer, muzeji jesu primarno utočišta predmeta, dokumenata, artefakata, ali pri sebi mogu imati i manje biblioteke, arhivi jesu utočište različitih arhivskih i sličnih dokumenata, zbirki, Gazi Husrev-begova biblioteka, danas jeste i biblioteka i arhiv i muzej. Osim njene vremenske specifičnosti, ona se odlikuje i od svih drugih razlikuje i po toj svojoj trostrukoj namjenskoj i funkcionalnoj osobenosti. Time se danas na našem tlu ne može pohvaliti i porediti niti jedna druga institucija.

Svojim povijesnim i kulturološkim značajem privlačila je pažnju domaćih i stranih spisatelja, novinara, naučnika. Premda su tekstovi o njoj objavljavani na različitim jezicima, (turskom, engleskom, talijanskom, arapskom, ali i drugim), različitim povodima i s različitim ciljevima, u stručnoj bibliotečkoj literaturi, domaćim i stranim enciklopedijama, oni su ipak bili nedostatni da daju cjelovit uvid u njenu historijsku retrospektivu, kulturološki i civilizacijski značaj, ali i uslužnu dimenziju koju ona nudi. Dovoljno je samo baciti pogled na poglavlje koje govori šta je sve rađeno na njenim fondovima, da se vidi ta njena dimenzija. Jednostavno, nesrazmjerna je cjelokupna dosadašnja produkcija u odnosu na sveukupan značaj.

Pojavom ove monografije dobili smo njen historijat (od osnivanja do danas), povijesni, civilizacijski kontekst, uklapanje u islamski kulturno-civilizacijski krug po vremenskoj vertikali od Emevija, preko Abasija do Osmanlija, i naravno Bosne kao krajolika tog kruga u novovjekovnom periodu, do izrastanja Gazi Husrev-begove biblioteke u najznačajniju i najtrajniju instituciju, jedinu koja je preživjela sve povijesne i političke turbulencije i odoljela svim izazovima i tegobama koje su nosila pojedina vremenska razdoblja, kao što su ratovi, požari, nemilosti druge vrste, ideološke i druge predrasude. Prateći taj njen povijesni hod kroz vrijeme, predstavljeno je sve ono što je

informativno bilo moguće izvući iz povjesnog hodograma kako bi se u njen vremeplovni mozaik utkalo što više nijansi.

Ovo je temeljit, vrlo iscrpan prikaz, zahvaćen po dubini i po širini, sa ozbiljnim istraživačkim pristupom kao jedinim metodološki opravdanim u nastojanju da se prošlost predstavi što iscrpnije i informativnije. Institucionalno izrastanje, administrativno sazrijevanje, intelektualno i kadrovsko osposobljavanje, infrastrukturno i materijalno osiguravanje, traženje najoptimalnijih uvjeta za dalje napredovanje i ispunjenje njene misije u punom kapacitetu „u skladu s potrebama sredine i vremena“, kako je njen utemeljitelj definirao uvjete za njenu „blizakinju“ medresu. Sve to učinilo ju je stjecištem i utočištem preostalih fondova drugih poznatih biblioteka, bez obzira kada su one nastajale, u 16. ili kasnijim stoljećima, u Sarajevu ili drugdje. Ta vrsta osjećaja i svojevrstnog vizionarstva svakako je ovoj biblioteci priskrbila epitet prve kulturne institucije te vrste u BiH i regionu. Brojne su druge javne i privatne biblioteke i pojedinačni rukopisi svoje utočište našli upravo tu, pod njenim krovom. Ovo nije samo retrospektiva prošlosti, nego dokumentiranje sadašnjosti i memoriranje za budućnost. Date su sve pojedinosti koje se tiču biblioteke, društena, stručna, naučna, retrospektiva i uloga, šetnja biblioteke, lokacije i dislokacije, posebno one u ratnim uvjetima. Javnost je tako doznala sve puteve kojima je Biblioteka hodila kroz ratne labirinte do sigurnog utočišta i spasa od sudbine kakva je zadesila, NUB u Vijećnici ili Orijentalni institut pred cunamijem barbarizma (1992.-1995.). Ova retrospektiva, također, ukazuje kako je proces realizacije ideje biblioteke vrlo spor. Od nastanka ideje o potrebi izgradnje (1958.) do kamena temeljca trebalo je proteći 45, a do useljenja još 10 godina. Pokazalo se da i u tome ima neke sreće. Da je sagrađena 1958. ili deceniju dvije kasnije, danas sigurno ne bi bila tako moderna i funkcionalna. Ona danas prati potrebe i trendove novih tehnologija kojima je u potpunosti prilagođena.

Monografija je svojevrstan vremeplov, filmska i ilustrirana priča, kombinacija narativa i vizuelizacije tog narativa. Ako je zaista trebalo proći toliko vremena, i sazrijevati potreba jednog ovakvog djela, kao što je sazrijevala svijest i okolnosti za njenu gradnju, onda je to djelo stiglo u pravo vrijeme. Biblioteka se razvijala i sazrijevala do onog stepena s kojeg može da se poredi sa najmodernijim bibliotekama, kako po svome prostoru kojim danas raspolaže, funkcionalnosti, tako i tehničkim pretpostavkama da prati savremene tehnologije u sferi bibliotekarstva. Dakle, spojilo se više pretpostavki koje su nužno nametale pripremu jednog printanog medija, koji će predstavljati svojevrstnu „pismohranu“ svega onoga što jeste bila u prošlosti i onoga što ona jeste danas. Ova monografija zrcali onim zrakama koje razgone i u budućnosti će razgoniti sjene neznanja, pokazivati da „tamni vilajet“ i nije tako „taman“ u kulturološkim smislu kako ga se predstavljalo zbog njegovog

stvarnog mraka, nego je tama posljedica nećijih predrasuda, sljepila ili pak odsustva dobre namjere.

U osvrtu na pojavu ove monografije želimo ukazati barem na poglavlja koja obuhvata i saradnike koji su utkali svoj trud u njenu izradu. Stoga ćemo zainteresiranoj javnosti odgovriti i na pitanje, šta zapravo obuhvata ova monografija? U četrnaest tematskih cjelina iz pera dvanaest autora koji su saradivali na izradi rasvijetljeni su mnogi aspekti koji se tiču Biblioteke, njene uloge i percepcije općenito. Kroz tematske cjeline vrlo iscrpno obuhvaćena su pitanja od historijata, do bibliografije radova o biblioteci pod sljedećim naslovima: 1. *Gazi Husrev-begova biblioteka od osnivanja do danas* (Osman Lavić, str. 12-55); 2. *Rukopisni fond* (Mustafa Jahić, str. 58-82); 3. *Fond štampane knjižne građe* (Mustafa Jahić str. 84-96); 4. *Arhivske zbirke Gazi Husrev-begove biblioteke* (Azra Kasumović Gadžo str. 98-110); 5. *Muzejska zbirka, fototeka i zbirka poštanskih maraka* (Ahmed Mehmedović, str. 112-124); 6. *Arhiv islamske zajednice u Bosni i Hercegovini* (Muhamed Hodžić, str. 126-136); 7. *Elektronska baza podataka, mikrofilmovanje i digitalizacija* (Hamza Lavić, str. 138-146); 8. *Konzervacija i restauracija* (Madžida Smajkić, str. 148-158); 9. *Izdanja Gazi Husrev-begove biblioteke* (Haso Popara str. 160-170); 10. *Korištenje fondova* (Ismet Bušatlić, str. 171-184); 11. *Uposlenici* (Fatima Tinjak –Hamida Karčić, str. 188-230); 12. *Biblioteka u javnom prostoru* (Šahsena Đulović str. 233-253); 13. *Novinske vijesti i reportaže* (Elvir Duranović, str. 254- 262); 14. *Selektivna bibliografija radova o Gazi Husrev-begovoj biblioteci* (Elvir Duranović str. 264-276).

Monografija sublimira sve aspekte, sve specifičnosti i ostaje trajno svjedočanstvo o gotovo petostoljetnom hodu. Na kraju, postavlja se pitanje kako predstaviti, nepunih pet stoljeća, sve aktivnosti, razvitak, a da to bude s mjerom koja čitaoca ne uplaši svojim volumenom već pri prvom susretu? Nađena je, upravo, ona mjera koja predstavlja kompromis između nužnih potreba njenog sadržaja i strpljenja većine čitalaca koji ne vole voluminozna djela. Svojom ilustriranošću, dokumentiranošću, tehničkim izgledom, jasnoćom stila, čitaoca drži u kontinuiranoj pažnji kojom osvaja.

Aladin Husić